

УДК 378.147.663:811

Шовкова Т. А.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ ГРАМАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ СУБ'ЕКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

А Розроблені методичні рекомендації щодо навчання майбутніх перекладачів граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови; подана методична інтерпретація граматичних конструкцій суб'єктивної модальності; визначені методичні прийоми навчання граматичних конструкцій суб'єктивної модальності в писемному мовленні, в читанні та перекладі.

Ключові слова: граматичні конструкції суб'єктивної модальності, модальність, німецька мова, переклад, методика.

Постановка проблеми. Підготовка перекладачів в умовах інформаційного суспільства, багатовекторної міжнародної правової, соціально-економічної, освітньої, культурно-інформаційної співпраці нашої держави набуває надзвичайно великої актуальності. Перекладач, як посередник між носіями двох мов, культур, ментальностей, повинен мати дуже високий професіоналізм, адже від рівня його професійних якостей можуть залежати результати, що мають вагомість державного рівня. Граматично правильне мовлення майбутнього перекладача є показником якості його освіти, культурного рівня, компетентності. Тому однією з найважливіших складових системи підготовки майбутніх перекладачів є граматична компетенція (здатність конструювати граматично правильні форми й синтаксичні конструкції, а також розпізнавати та розуміти смислові відрізки в мовленні, організовані у відповідності до існуючих норм мови, і використовувати їх у тих значеннях, у яких вони вживаються носіями мови) [7, с. 392], саме вона забезпечує структурно правильне мовлення, адекватне носіям мови. Конструкції суб'єктивної модальності німецької мови не мають еквівалентів в українській мові, а тому завжди викликають суттєві труднощі в учнів і студентів під час навчання.

Аналіз досліджень і публікацій. Категорія модальності була предметом дослідження багатьох науковців. Лінгвістичні основи категорії модальності вивчали Н. Шведова, С. Амеліна, Г. Колшанський, В. Панфілов, В. Ярцева. У методичному аспекті категорія модальності потрапила в поле дослідження таких учених, як В. Аракін, О. Біляєв, І. Бім, Є. Голобородько, О. Доценко,

О. Іванова, С. Караман, І. Олійник, Н. Пашковська, М. Пентилюк, К. Плиско, Л. Скуратівський, В. Немсер, М. Томпсон. Однак при значних напруженнях у дослідженні категорії модальності була виявлена відсутність як цілісної моделі навчання перекладачів граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови, так і конкретних методичних рекомендацій щодо навчання цих конструкцій, що спричиняє помилки, неточності, відхилення від норм як рідної, так і іноземної мови у перекладах студентів. Усе це зумовлює актуальність і потребу в розробленні конкретних методичних рекомендацій щодо навчання майбутніх перекладачів граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови.

Основна мета публікації – сформулювати рекомендації щодо навчання граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови.

Виклад основного матеріалу. Німецька мова багата на конструкції суб'єктивної модальності (ГКСМ) – конструкції, що виражають суб'єктивну оцінку реальності висловлювання з позиції того, хто говорить: наскільки мовець поінформований про те, що він говорить.

До ГКСМ німецької мови належать граматичні конструкції *dürfen*, *können*, *müssen*, *mögen*, *sollen*, *wollen* + Infinitiv 1/ Infinitiv 2 (наприклад, *er muss hier gewesen sein* – я думаю, що він був тут (я впевнений, що він був тут); *er soll hier gewesen sein* – кажуть, що він був тут (є думка, я маю інформацію зі слів інших тощо), які виражають різний ступінь припущення, ймовірності, можливості. Суб'єктивно-модальне значення дієслова виявляється у структурно зв'язаному

комплексі, який включає не тільки предикативний комплекс, але й увесь контекст [3; 6].

У процесі тривалого наукового пошуку, експериментального навчання, власних спостережень за навчальним процесом було визначено, що навчання ГКСМ німецької мови майбутніх перекладачів повинне здійснюватися у контексті формування мовної, мовленнєвої, соціокультурної, перекладацької компетенцій. Мовна компетенція включає формування знань і рецептивних і репродуктивних навичок оперування ГКСМ; мовленнєва компетенція передбачає формування вмінь уживання ГКСМ в усному та писемному рецептивному та продуктивному мовленні. Перекладацька компетенція включає формування знань аналогів ГКСМ в українській мові, способів і варіантів перекладу ГКСМ, а також навичок перекладу ГКСМ українською мовою та українськомовних висловлювань із суб'єктивною модальністю німецькою мовою з використанням ГКСМ; умінь перекладу текстів, які містять висловлювання з суб'єктивною модальністю зі збереженням їхніх жанрових, структурних, стильових, ідейних характеристик, модальності всього тексту. Соціокультурна компетенція передбачає навчання вживання ГКСМ у тих стилях і жанрах мовлення та ситуаціях спілкування, які є релевантними носіям мови.

Визначено, що навчання категорії модальності повинне здійснюватися в аспекті функціонально-семантичного поля й розглядатися одночасно в контекстах семасіологічного та ономасіологічного підходів. У процесі навчання суб'єктивної модальності німецької мови студенти повинні опанувати такі її референти: модальні слова, синтаксичні групи, вставні модальні речення, модально-підсилювальні частки, модально-обмежувальні частки, граматичні форми Futurum I Indikativ (для вираження невизначеності, гіпотетичності), граматичні форми Futurum II Indikativ (із семантикою припущення, ймовірності), граматичні конструкції dürfen, können, müssen, mögen, sollen, wollen + Infinitiv 1/ Infinitiv 2, інфінітивні конструкції scheinen, glauben + zu + Infinitiv I / Infinitiv II, дубітативний індикатив, Konditionalis припущення, Konjunktiv I непрямої мови, складнопідрядні речення.

У процесі навчання необхідно опиратися на методичну інтерпретацію засобів вираження суб'єктивної модальності німецької мови, згідно з якою до зони найвищого впливу міжмовної та внутрішньомовної інтерференції (зокрема реінтерпретації та недодиференціації) потрапляють аломорфні та частково ізоморфні мовні явища [1; 2]: граматичні форми Futurum I Indikativ (для вираження гіпотетичності), граматичні форми Futurum II Indikativ (із семантикою припущення, ймовірності), граматичні конструкції dürfen, können, müssen, mögen, sollen, wollen + Infinitiv 1/ Infinitiv 2, інфінітивні конструкції scheinen, glauben + zu + Infinitiv I / Infinitiv II.

Навчання ГКСМ необхідно здійснювати на осно-

ві функціонального (на етапі формування навичок) і комунікативного (на етапі формування вмінь) підходів за допомогою свідомо-практичного та комунікативного методів. Формування знань, навичок і вмінь має реалізуватися такими методами-прийомами: пояснення, демонстрування, метод вправ, методи дискусії, мозкового штурму, кластера, ділової гри (у письмовій формі).

Граматичні конструкції суб'єктивної модальності треба репрезентувати у контексті перекладацького (способи перекладу ГКСМ) і соціокультурного (сфера вживання ГКСМ і найоптимальніші способи їхнього перекладу залежно від стилю мовлення та сфери вживання) аспектів. Для навчання ГКСМ матеріал варто організовувати у правила-алгоритми з проблемним компонентом.

Правило 1. Для вираження високої ймовірності з боку того, хто говорить, уживається модальне дієслово müssen з Infinitiv 1 для вираження теперішньої дії та з Infinitiv 2 для вираження минулої дії. Ключовими словами для перекладу є «я вважаю». Er muss im Urlaub sein. Sie muss sich gewundert haben.

Правило 2. Для вираження припущення з боку того, хто говорить, вживається модальне дієслово mögen з Infinitiv 1 для вираження теперішньої дії та з Infinitiv 2 для вираження минулої дії. Ключовими словами для перекладу є «я припускаю». Das Mädchen mag 4 Jahre alt sein. Er mag schon gekommen sein.

Формування репродуктивних навичок має передувати формуванню рецептивних. Формування репродуктивних навичок уживання ГКСМ необхідно здійснювати в шість етапів: сприйняття, імітація, підстановка, трансформація, репродукція, комбінування [5, с. 152–155]. На етапах сприйняття, імітації, підстановки та трансформації треба навчати основних категоріальних ознак (модальність, час, стан) дискретно. На етапі трансформації зміни мають відбуватися у межах опозицій однієї граматичної категорії. На етапі репродукції навичка має формуватися в синкретизмі всіх граматичних значень – модальності, часу та стану, з поступовим вилученням візуальних опор. Рецептивні навички (впізнавання, розпізнавання та семантизації ГКСМ) повинні формуватися на матеріалі надфразових єдностей. Формування навичок оперування ГКСМ здійснюватиметься на комунікативній основі за домінуючої ролі умовно-комунікативних вправ. Навчання перекладу ГКСМ передбачає формування навичок адекватності, варіативності перекладу, а також автоматизацію рецептивних навичок. Під час навчання ГКСМ вправи на переклад треба застосовувати на всіх етапах формування граматичних навичок: рецепції, імітації, підстановки, трансформації, репродукції та комбінування.

На етапі комбінування мовних навичок у мовленнєві та перекладацькі вміння ГКСМ потрібно розглядати як категорію висловлювання, так і категорію тексту. На цьому етапі домінуватимуть

комунікативні вправи.

Під час читання необхідно використовувати спеціальні вправи, спрямовані на вдосконалення рецептивних навичок сприйняття та семантизації ГКСМ, а також умінь розуміння та інтерпретації окремих фрагментів тексту, маркованих суб'єктивною модальністю, та умінь інтерпретації модальності всього тексту. На етапі підготовки до читання рекомендуємо виконувати вправи на граматичний аналіз і переклад ГКСМ (за потреби), ставити перед студентами завдання, що акцентують увагу студента на суб'єктивній модальності окремих висловлювань. Під час читання відбувається вдосконалення навичок рецепіювання ГКСМ у тексті та умінь співвідношення ГКСМ з іншими змістовими модулями тексту, інтерпретація модальної семантики ГКСМ. На етапі післятекстової роботи варто студентам дати такі завдання, які передбачають перевірку точності розуміння модальності ГКСМ, обговорити модальність усього тексту. Під час підготовки до переказу викладач має надати опори, що стимулюватимуть студентів до вживання ГКСМ під час переказу.

Удосконалення репродуктивних навичок уживання ГКСМ у писемному мовленні має проходити у два етапи:

1. Складання вільних писемних висловлювань – без дотримання жанрових і стилістичних норм за допомогою методів кластера, письмової on-line дискусії, мозкового штурму з використанням в якості опор ГКСМ із готовим лексичним наповненням і з використанням текстів як опор.

Навчання організовується у форматі on-line дискусії. Викладач на своєму сайті (сторінці в соц-контактах) розміщує тему для обговорення. До теми обговорення варто додати текст, який буде спонукати учнів до висловлювання думок.

ACHTUNG!!! ES IST EIN GROßES RISIKO IN DIE UKRAINE ZU FAHREN!

Fahren Sie nicht in die Ukraine! Alle Menschen (Polizei auch) sind Korruptierte und Banditen!

2. Складання власних висловлювань відповідно до жанру та стилю мовлення (написання есе) з використанням в якості опор ГКСМ із готовим лексичним наповненням і з використанням в якості опори мовленнєвого досвіду. Комбінування репродуктивних навичок уживання ГКСМ у писемному мовленні треба здійснювати в аспекті створення текстів із дотриманням структурно-жанрових і стильових особливостей, змістової зв'язності ГКСМ з іншими компонентами тексту, з дотриманням правильності, достатньої частотності, варіативності та відповідності ГКСМ модальності всього тексту.

Übung. Schreiben Sie ein Essay «Die Rolle der Werbung in dem gegenwärtigen Leben». Verwenden Sie die nächsten Redewendungen.

Die Werbung muss den Konsum anregen. Nicht alle Waren sollen der Werbung entsprochen haben. Die Hersteller wollen die besten Waren erzeugt haben. Man mag mehr kaufen, wenn die Werbung

besonders auffallend ist. Die Werbung dürfte mit der Gesetzgebung reguliert worden sein.

Для навчання ГКСМ необхідно організувати такі комунікативні ситуації та добирати твори таких жанрів, які спонукають до природнього вживання ГКСМ у мовленні.

Комбінування навичок оперування ГКСМ у письмовому перекладі рекомендуємо здійснювати у два етапи: переклад міні-текстів, переклад текстів.

Міні-текст репрезентує реальне мовлення, проте дозволяє зробити акцент саме на тих граматичних явищах, які є метою навчання, репрезентувати граматичні явища у певному змістовому контексті, а також у зв'язку з іншими граматичними явищами, особливо цінним це є для міжрівневих граматичних категорій, таких як модальність. Зразком вправи для перекладу міні-текстів може слугувати наступна.

Übung 1. Lesen und übersetzen Sie folgende Mini-Texten. Beachten Sie die Modalität der unterstrichenen Sätze. Begründen Sie die Wahl der gebrauchten in den Zieltexten lexikalischen und grammatischen Mittel (Прочитайте й перекладіть наступні міні-тексти. Обґрунтуйте вибір лексичних і граматичних засобів для відтворення у перекладі модальності підкреслених речень).

1. Montagabend kam es im 6. Bezirk zu spektakulären Szenen: Weil ein Anrufer von einer Bombe im Islamischen Zentrum in der Mollardgasse sprach, musste das Haus geräumt werden. Bald darauf konnte Entwarnung gegeben werden, es dürfte sich um einen schlechten Scherz gehandelt haben (Джерело: <http://www.heute.at/news/oesterreich/wien/art23652,1091705>).

З метою охоплення двостороннього письмового перекладу текстів з ГКСМ нами розроблена вправа (Übung 3), яка має формат листування між умовними суб'єктами – представниками різних країн, які листуються один з одним через посередництво перекладача. Суб'єкт А – українець, суб'єкт Б – німець, суб'єкт В – перекладач. Формат листування через посередництво перекладача дає можливість вирішити наступні завдання: а) комплексно вдосконалювати рецептивні, репродуктивні навички оперування ГКСМ; б) інтегрувати вказані навички в мовленнєві вміння читання, писемного мовлення та перекладу (а саме, вміння розуміти, висловлювати та відтворювати при перекладі модальність окремих речень у контексті модальності всього тексту).

Übung. У форматі описаної нижче комунікативної ситуації розподіліться на міні-групи по 3 особи та оберіть собі роль учасника комунікації (А, Б чи В). Здійсніть листування за посередництвом перекладача.

Комунікативна ситуація: Учасник А купив у Німеччині пристрій X (наприклад, DVD плеєр). Після повернення в Україну виявилось, що під час роботи час від часу виникає незначний шум. Покупець порадився із спеціалістами: одні стверджують, що шум виникає через несправ-

ність динаміків, інші припускають, що під час транспортування могло пошкодитися гніздо, куди вставляються навушники. На думку учасника А, магазин повинен обміняти йому цей плеєр на новий, оскільки ще діє термін гарантії. Учасник А вважає, що магазин зробить усе на його користь.

Учасник А пише офіційного листа до адміністрації магазину з проханням поміняти йому DVD плеєр.

Учасник Б, представник адміністрації магазину, відповідає йому, що працівники магазину не можуть встановити справжню причину несправності. Вони припускають, що плеєр міг зазнати сторонніх пошкоджень під час транспортування. На їхню думку, плеєр дійсно має бути обмінним у гарантійний термін, якщо буде доведено, що до пошкоджень сторона А не причетна.

Учасник В виконує роль перекладача: він перекладає лист учасника А німецькою мовою. І передає його учасникові Б, який відповідає німецькою мовою. Учасник В перекладає його українською.

Насамкінець усі троє учасників аналізують переписку та її переклад і визначають, чи відбулася комунікація: наскільки перекладач правильно передав думки кожного з учасників і чи зможуть вони домовитися за посередництвом перекладача.

Навчання перекладу ГКСМ з німецької мови українською і, навпаки, навчання перекладу висловлювань суб'єктивної модальності української мови німецькою, необхідно здійснювати з позиції вивчення категорії модальності як міжривневої категорії – висловлювання та тексту.

Під час перекладу текстів з української мови німецькою ГКСМ варто навчати в аспекті формування вмінь дотримання цілісності змісту та структури тексту перекладу, відповідності тесту перекладу певним структурно-жанровим і стильовим характеристикам, задуму автора тексту оригіналу та його ідеї, достатньої частотності вживання ГКСМ у тексті перекладу (не надмірної і не уникати, якщо потрібно перекласти висловлювання суб'єктивної модальності), адекватності передачі модальності всього тексту.

Під час навчання ГКСМ більшої уваги варто приділяти конструкціям із модальними дієсловами *mögen, können, müssen, dürfen*, які потрапляють у зону високої міжмовної та внутрішньомовної інтерференції, а тому викликають більші

труднощі у студентів, ніж інші конструкції.

Навчання ГКСМ повинне бути вмотивованим: викладач має продемонструвати частотність їх вживання в усному та писемному мовленні, а також неможливість правильного розуміння мовлення без знання ГКСМ; підкріплюватися позитивною атмосферою організації роботи на занятті, врахуванням індивідуальних психофізіологічних особливостей студентів, достатньою насиченістю вправ практичним матеріалом, максимальним залученням студентів у навчальний процес, забезпеченням можливості одержувати задоволення та позитивні емоції від виконання вправ.

Висновки. Отже, успішність формування знань, навичок і вмінь на основі визначених етапів навчання та вправ залежить від низки вимог: презентація ГКСМ з описом їхньої семантики, структури та засобів перекладу українською мовою; дотримання послідовності у виконанні вправ, яка відповідає етапам формування рецептивних навичок; прицільна робота з ГКСМ під час навчання читання, писемного мовлення та перекладу; навчання ГКСМ у контексті міжривневої категорії – висловлювання та тексту; навчання ГКСМ під час читання необхідно комбінувати із формуванням умінь сприйняття та розуміння ГКСМ як складової цілого тексту, яка впливає на інтерпретацію його компонентів та модальності; навчання ГКСМ під час навчання писемного мовлення треба комбінувати із формуванням умінь уживати ГКСМ як складової цілого тексту, яка впливає на зміст його компонентів, модальності в цілому, ідею, композицію, жанрову приналежність.

Перспективою подальших досліджень має стати розроблення комплексів вправ і завдань для навчання перекладу ГКСМ німецької мови.

Список використаних джерел

1. Козаченко, О. М. Методика подолання лексичної інтерференції в польському мовленні студентів філологічних факультетів вищих закладів освіти України : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання польської мови" / О. М. Козаченко. – Київ, 2000. – 16 с.
2. Лапидус, Б. А. Проблемы содержания обучения языку в языковом вузе : учеб. пособие. – Москва : Высш. школа, 1986. – 144 с.
3. Москальская, О. И. Теоретическая грамматика современного немецкого языка Grammatik der deutschen Gegenwartssprache : учеб. для студ. вузов // Ольга Ивановна Москальская. – Москва : Academia 2004. – 348 с.
4. Пассов, Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению // Ефим Израилевич Пассов. – Москва : Рус. яз., 1989. – 276 с.
5. Шендельс, Е. И. Deutsche Grammatik : учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. // Евгения Иосифовна Шендельс. – Москва : Высш. школа, 1982. – 400 с.
6. Щукин, А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь / Анатолий Николаевич Щукин. – Москва : Астрель : АТС: Хранитель, 2007. – 746 с.

Дата отримання авторського оригіналу до редакції : 15.01.2015

Шовкова Т. А. Методические рекомендации по обучению грамматическим конструкциям субъективной модальности немецкого языка.

А Разработаны методические рекомендации по обучению будущих переводчиков грамматическим конструкциям субъективной модальности немецкого языка; подана методическая интерпретация грамматических конструкций субъективной модальности; определены методические приемы обучения будущих переводчиков грамматическим конструкциям субъективной модальности в письменной речи, в чтении и переводе.

Ключевые слова: грамматические конструкции субъективной модальности, модальность, немецкий язык, перевод, методика.

Shovkova T. A. Methodological recommendations for grammatical structures teaching of the German language subjective modality.

S The article deals with the guidelines for the future translators training of grammatical structures of the German language subjective modality; the methodical interpretation of the grammatical structures of subjective modality is given; the teaching grammatical structures methods of subjective modality in writing, reading and translation are defined.

Key words: subjective modality grammatical structures, modality, German, translation, methodology.